THE COMMUNIST IDEOLOGICAL ELEMENTS IN THE PASTORAL LETTERS OF THE PATRIARCH JUSTINIAN MARINA (1948-1977)

Silviu-Constantin NEDELCU,
Universitatea din București, Facultatea de Litere, Școala Doctorală
polihronie@yahoo.com

Abstract

The authors who have published pastoral letters in the journal Glasul Bisericii, in the communist era, were the hierarchies of Metropolitanate of Wallachia. The communist ideological elements that are found in all pastoral letters of the romanian hierarchs, published since 1948, is an area of research that has not been studied before. The object of the present research is represented by the ideological elements identified in the 63 pastoral letters published by his Beatitude the Patriarch Justinian Marina, of the Romanian Orthodox Church in the journal Glasul Bisericii in the period 1948-1976.

Keywords: Patriarch Justinian Marina, Romanian Orthodox Church, Commmunisme, Pastoral letters, Glasul Bisericii

Introducere

Subiectul pe care am încercat să îl abordăm în acest studiu, acela despre elementele ideologice comuniste care se regăsesc infiltrate în pastoralele Patriarhului Justinian Marina (1948-1977). În cercetarea noastră ne-am rezumat doar asupra pastoralelor publicate în revista *Glasul Bisericii* între anii 1948-1976, subiectul fiind unul interdisciplinar și deosebit de important pentru domeniile *Biblioteconomie*, *Teologie* și *Istorie*.

Pentru domeniul *Biblioteconomie* tema este importantă și poate fi analizată din punct de vedere al cenzurii periodicelor, determinându-se rolul pe care l-au avut aceste periodice bisericești ortodoxe pentru *Biblioteconomia românească din perioada 1945-1989*. În ceea ce privește domeniul *Teologie* problematica este una destul de sensibilă deoarece vizează o problemă actuală, care a rămas până în prezent nerezolvată, și anume*: relația dintre Biserica Ortodoxe Române și autoritățile comuniste*. Pentru domeniul *Istorie*, acest subiect este important de cercetat pentru a completa cunoștințele existente cu privire la *Istoria României în perioada comunistă*.

Ne-am rezumat la următoarele aspecte despre care credem că sunt esențiale pentru cercetarea noastră și anume: 1) *Pastorala chiriarhală – delimitare istorică și conceptuală*; 2) *Elemente ideologice comuniste din pastoralele Patriarhului Justinian Marina publicate în revista Glasul Bisericii între anii 1948-1976.*

În primul capitol, intitulat *Pastorala chiriarhală – delimitare istorică și conceptuală*, unde am încercat să facem o prezentare a conceptului de pastorală,

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

delimitându-l din punct de vedere istoric. Totodată am arătat încadrarea în domeniul *Teologie*, respectiva la disciplina *Omiletică*.

În capitolul al doilea am încercat să ne rezumăm asupra *elementelor ideologice comuniste din pastoralele Patriarhului Justinian Marina publicate în revista Glasul Bisericii între anii 1948-1976*, întrucât am descoperit lucruri importante pe care acesta, le-a transmis clerului și credincioșilor prin limbajul cenzurat al pastoralelor.

Motivația în alegerea temei noastre de cercetare o constituie faptul că presa bisericească, a avut o dublă cenzură, aceste publicații religioase fiind salvate și de cuvintele „patriotarde" pe care le-au scris ierarhii în pastoralele lor. Importanța și actualitatea temei de cercetare este reprezentată de faptul că subiectul se înscrie, în preocupările de cercetare la nivel național și internațional, cu privire la istoria comunismului.

Stadiul actual al cercetării este reprezentat, din nefericire, de lipsa lucrărilor științifice scrise pe acest subiect. Există în schimb diverse lucrări generale scrise despre revistele bisericești ortodoxe în perioada comunistă dintre care se pot enumera câteva mai relevante: 1) ENACHE, George. Strategii de infiltrare și atragere la colaborare a cultelor religioase elaborate de autoritățile procomuniste din România în perioada 1945-1948, cu o privire specială asupra cazului Bisericii Ortodoxe Române. În: *Caietele CNSAS*, anul I, nr. 1/2008, pp. 53-92; 2) ENACHE, George; PETCU, Adrian Nicolae. Biserica Ortodoxă Română și Securitatea. Note de lectură. În: *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, 2001, pp. 108-136 (colecția Studii 1); 3) ENACHE, George. *Patriarhul Justinian și Biserica Ortodoxă Română în anii 1948-1964*. Galați: Editura Partener, 2009, 268 p. (colecția Biserica în dosarele Securității, 1); 4) GABOR, Adrian. *Studia ecclesiastica. Contribuții în domeniul Istoriei Bisericești ale profesorilor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București (1881-1989)*. București: Editura Bizantină, 2003, 268 p.; 5) PĂCURARIU, Mircea (coord.). *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, 768 p.; 6) PĂIUȘAN, Cristina; CIUCEANU, Radu. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958)*. Vol. I. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001, 363 p.

Lucrările cu privire la revista *Glasul Bisericii* sunt: 1) MUNTEANU, Alexandru-Armand. *Ghid bibliografic pe teme și probleme din publicațiile revistei mitropolitane Glasul Bisericii (1973-2002)*. București: Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, 2004, 267 p.

Metodologia cercetării presupune analizarea elementelor ideologice comuniste din pastoralelor publicate de Patriarhul Justinian Marina în revista *Glasul Bisericii*, în perioada 1948-1976. Ca metode de lucru am utilizat *analiza* și *interpretarea* datelor din izvoarele documentare și din bibliografia aferentă temei de cercetare.

La finalul cercetării noastre, după *Concluzii* și *Bibliografie*, am adăugat *Anexele*, care conțin un tabel cu pastoralele Patriarhului Justinian și niște fotografii ale acestuia din revista *Glasul Bisericii*.

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

1. *Pastorala chiriarhală* – delimitare istorică și conceptuală

Înainte de a trece la tratarea propriu-zisă a subiectului propus de noi, trebuie să facem o delimitare din punct de vedere conceptual a termenului *pastorală chiriarhală*, cunoscută generic sub numele de *pastorală* (Stan, 2008; Stan, 2010).

Din punct de vedere istoric *pastorala* își are originea „în practica veche a Bisericii din Alexandria, însușită și validată la Sinodul I Ecumenic" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 402). Încă din Antichitate exista în Alexandria, după cum se cunoaște, un important centru unde știința astronomiei era la mare cinste. Patriarhul Bisericii Alexandrine avea datoria să stabilească calcularea anuală a datei Paștelui (la Sinodul I Ecumenic, care a avut loc la Niceea în 325, s-a fixat data sărbătorii Sfintelor Paști de către cei 318 sfinți părinți prezenți, după următorul calcul: prima duminică, ce urmează după luna plină care cade după echinocțiul de primăvară (aprox. 21 martie) pentru creștinii săi, iar în acest sens era trimisă o scrisoare festivă în care era transmis acest lucru și celorlalte comunități creștine.

Aceste scrisori, pe lângă data sărbătoririi Sfintelor Paști, conțineau și alte îndrumări „pastorale" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 402). Printre cele mai vechi consemnări cu privire la acest gen de scrisori se numără referirile făcute de episcopul Eusebiu de Cezareea, care amintește „«epistolele festive» compuse de Dionisie, patriarh al Alexandriei (188-230)" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 402).

Există mai multe temeiuri biblice și canonice care stau la baza acestui tip de scriitură. Tradiția trimiterii pastoralelor chiriarhale se înscrie în îndemnurile date de Sfântul Apostol Pavel lui Timotei, ucenicul său, ajuns ulterior episcop, care i-a spus acestuia: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără de timp, mustră ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătura" (2 Timotei 4, 2); „Ia aminte la tine însuți și la învățătura ta; stăruie în ele, căci făcând aceasta te vei mântui – și pe tine, și pe cei care te ascultă" (1 Timotei 4, 16).

Întâietatea omiletică a episcopului a existat întotdeauna înaintea aceea a preotului, exprimată și la Sinodul al VI-lea Ecumenic (692), în canonul 19 Trulan: „Se cuvine ca înainte stătătorii Bisericilor să învețe în fiecare zi, și cu deosebire în duminici, întregul cler și popor, cuvintele dreptei credințe, culegând din Scriptura dumnezeiască înțelesurile și judecățile adevărurilor" (Floca 2005, 128).

Acest lucru s-a perpetuat în toate bisericile ortodoxe din lume, lucru care s-a întâmplat și la noi, în Biserica Ortodoxă Română. Astfel, în Biserica noastră primele referiri cu privire la *pastoralele chiriarhale*, în Țările Române, apar astfel: 1) în Țara Românească, este atestată pastorala cu prilejul Postului Mare, în 4 foi, trimisă de Mitropolitul Daniil (1720-1738); 2) în Moldova, Mitropolitul Gavril Calimachi (1760-1786) „a tipărit în anul 1781 o *Pastorală împotriva luxului*" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 403); 3) în Ardeal, Mitropolitul Andrei Șaguna (1808-1873), fixează stilul scrisorilor pastorale.

În prezent informațiile despre pastorale se regăsesc în *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, la art. 88, litera L, unde se spune că „(ierarhii) adresează scrisori pastorale clerului și credincioșilor din eparhie" (Patriarhia Română 2008, 61).

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

După acest parcurs istoric, dacă am încerca să definim *pastorala chiriarhală* am putea afirma că aceasta este o scrisoare circulară alcătuită de un ierarh, cu prilejul Nașterii Domnului și al Sfintelor Paști, și trimise tuturor parohiilor și mănăstirilor de sub jurisdicția sa, spre a fi citite în ziua praznicului respectiv, în timpul Sfintei Liturghii. Din punct de vedere omiletic, *pastorala chiriarhală* nu poate fi încadrată în mod strict într-un gen omiletic (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 401), fiind mai apropiată de *pareneză* (cuvântare bisericească scurtă, care se rostește la momente liturgice speciale) ca stil, întrucât conține multe încurajări, îndemnuri, sfaturi etc.

Pe lângă pastorala cu ocazia Crăciunului și Paștelui, credincioșii primesc anual și *Pastorala* dedicată Duminicii Ortodoxiei (Prima duminică din Postul Mare), unde se vorbește despre cinstirea sfintelor icoane ș. a. În afară de aceste trei tipuri de pastorale mai există și unele deosebite, trimise cu prilejul unor calamități, dezastre naturale, război etc.

Pastoralele din Biserica Ortodoxă Română pot fi studiate având în vedere influența politică „perioada interbelică, perioada comunistă și, ultima, din 1989 până în prezent" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 404). Părintele profesor Vasile Gordon (Profesor universitar la Catedra de Omiletică și Catehetică din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din București, și conducător de doctorate pentru aceeași disciplină la Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj) caracterizează pastoralele din perioada comunistă ca fiind „nu lipsite de conținut doctrinar substanțial, nici de frumusețe stilistică […] afectate totuși de anumite mesaje «patriotice» (în fapt, patriotarde), impuse de mai-marii zilei" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 404). El încheie spunând că „tot ce se tipărea (revistele bisericești, n. n.) în această perioadă era supus unei cenzuri comunisto-securisto drastice" (Gordon, Ivan și Beldiman 2015, 404).

Ca o concluzie generală putem afirma despre *pastorala chiriarhală* că aceasta reprezintă o tipologie omiletică specială, reprezentată prin niște scrisori circulare care conțin, pe lângă învățături dogmatice cu privire la sărbătoarea Nașterii sau a Învierii Domnului, diverse sfaturi sau îndemnuri cu privire la problemele cotidiene ale vremii.

Autorii ale căror pastorale au fost publicate în revista *Glasul Bisericii*, în perioada comunistă, sunt ierarhii din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei.

Începând cu anul 1945 și până în anul 1953, singura pastorala chiriarhală publicată în revista *Glasul Bisericii* era aceea a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române.

După anul 1953, îndată după moartea dictatorului Iosif Vissarionovici Stalin care a survenit în seara zilei de 5 martie 1953, semnatarii pastoralelor chiriarhale vor fi următorii ierarhi: 1) Prea Fericitul Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române; 2) Prea Sfințitul Părinte Episcop al Eparhiei Buzăului; 3) Prea Sfințitul Părinte Episcop al Dunării de Jos (1945-1974), respectiv Înalt Prea Sfințitul Părinte Arhiepiscop al Tomisului și Dunării de Jos (1975-1989). Între anii 1945-1974 titulatura oficială a ierarhului eparhiei Dunării de Jos era următoarea:

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

Prea Sfințitul Părinte Episcop al Dunării de Jos. Începând cu anul 1975, și până la Revoluția din 1989, titlul oficial purtat de episcopul acestei eparhii se va schimba, deoarece va fi adăugată în jurisdicția Episcopiei Dunării de Jos și Tomisul, adică județele Tulcea și Constanța. Astfel titulatura oficială pe care o va purta de acum înainte ierarhul acestei eparhii nou înființate va fi următoarea: Înalt Prea Sfințitul Părinte Arhiepiscop al Tomisului și Dunării de Jos.

Patriarhii Bisericii Ortodoxe Române, ale căror pastorale au fost transmise între anii 1945-1989, au fost în număr de patru, și anume: 1) Nicodim Munteanu (1945-1948); 2) Justinian Marina (1948-1977); 3) Justin Moisescu (1977-1986); 4) Teoctist Arăpașu (1986-1989).

Un caz aparte îl reprezintă pastoralele trimise de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care erau semnate de toți ierarhii ortodocși români, cu prilejul unor evenimente deosebite și nu numai. În această perioadă au fost trimise două pastorale, prima intitulându-se *Pastorala Sfântului Sinod, către clerul și credincioșii ortodocși și către toți creștinii din Republica Populară Română*, publicată în numărul 3 pe 1950, la paginile 3-9, iar cea de-a doua având ca titlu *Pastorală pentru pace*, care a apărut în anul 1985, în numerele 10-12, la paginile 599-602.

După anul 1952, au început să publice, pe lângă Prea Fericitul Părinte Patriarh, și alți doi ierarhi, titulari ai eparhiilor pe care le-am amintit mai sus.

Astfel, sub semnătura Episcopului Eparhiei Buzăului au fost tipărite mai multe pastorale de către următorii ierarhi: 1) Antim Angelescu (1945-1979) – 54 pastorale; 2) Antonie Plămădeală (1980-1981) – 4 pastorale; 3) Eftimie Luca (acesta era Episcopul Eparhiei Romanului și Hușilor, și fusese ales ca locțiitor al Episcopiei Buzăului în anul 1982 în locul episcopului Antonie Plămădeală, care a fost ales la începutul anului 1982, arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului) (1982) – 1 pastorală; 4) Epifanie Norocel (1981-1989) – 13 pastorale.

Cât privește Episcopia Dunării de Jos (1945-1975), care a fost ridicată în anul 1975 la rangul de Arhiepiscopie (1975-1989), au existat mai mulți ierarhi care au publicat pastorale în numerele revistei *Glasul Bisericii*. Cu titlul de *episcop* pot fi menționați doi ierarhi și anume: 1) Chesarie Păunescu (1950-1973) – 40 pastorale; 2) Antim Nica (1973-1975) – 4 pastorale. Fiind ridicat la rangul de arhiepiscop, Antim Nica a publicat în perioada 1975-1989, un număr de 26 pastorale.

Aceștia sunt autorii pastoralelor chiriarhale care se regăsesc în numerele revistei *Glasul Bisericii*, iar noi ne vom opri atenția asupra *Elementelor ideologice comuniste din pastoralele Patriarhului Justinian Marina publicate în revista Glasul Bisericii între anii 1948-1976*.

2. Elemente ideologice comuniste din pastoralele Patriarhului Justinian Marina publicate în revista Glasul Bisericii între anii 1948-1976

Prima pastorală a Patriarhului Justinian Marina a fost dată în calitate de Mitropolit al Moldovei și locțiitor de patriarh, după moartea Patriarhului Nicodim Munteanu (27 februarie 1948). Această pastorală a fost publicată în revista *Glasul Bisericii*, în numărul 4 pe anul 1948. Primul element ideologic folosit de

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

acesta este ideea păcii între popoare: „popoarele au nevoie de pace, doresc pacea și o apără, știind că pacea este condiția trebuitoare și esențială care promovează progresul vieții sociale. Biserica Ortodoxă apără pacea și îndeamnă pe credincioșii ei la iubire și frățietate între oameni și între popoare" (Marina 1948, 5). Această primă pastorală se încheie cu îndemnul patriotard al muncii agricole și industriale: „Lipsa și sărăcia lăsate de războiul trecut vor fi înlăturate printr'o muncă încordată pentru înmulțirea belșugului ogoarelor și a producției fabricilor" (Marina 1948, 6).

În pastorala dată în același an de Crăciun, este amintit rolul „benefic" al conducerii statului, de la acea vreme, privind restabilirea inegalităților sociale prin confiscarea unor averi ale „celor bogați", care au fost date tuturor: „abia în zilele noastre, cârmuitorii de azi ai Republicii Populare Române au făcut ca o parte din avuțiile strânse de cei puțin prin sudoarea celor mulți, să treacă spre folosința tuturora" (Marina 1948, 5). Nici aici ideea păcii nu lipsește (Marina 1948, 6), însă noutatea o constituie denunțarea Concordatului de la Viena, care a fost denunțat de „Înaltul Prezidiu al Marii Adunări Naționale și (de) Guvernul Republicii Populare Române" (Marina 1948, 6), fiind astfel restabilită egalitatea între toate cultele religioase.

La începutul anului 1949, cu ocazia Anului Nou, Patriarhul a emis o scurtă pastorală având ca întindere două pagini și jumătate. Acesta împărtășește gândurile sale cu privire la începutul anului 1949, amintind lucrurile împlinite în anul 1948 și anume: stabilirea noii Constituții a Statului, denunțarea Concordatului de la Viena și revenirea greco-catolicilor în sânul Bisericii Ortodoxe Române (Marina 1949, 2). Ideile păcii este reluată în ultima pagină, iar munca este adusă în prim plan prin elogierea conducătorilor statului care „au legiuit planul de gospodărie pe un an întreg, prin legea planificării și noul buget" (Marina 1949, 2).

Următoarele pastorale, care au urmat acestor continuă în același ton, cu elemente ideologice privind lupta pentru pacea și munca (indiferent că era agricolă sau industrială), câteodată fiind aduse în prim plan și unele idei noi (cum ar fi despre denunțarea Concordatului de la Viena etc.).

În pastorala dată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 1952 către clerul și credincioșii ortodocși români, care îi aparține Patriarhului Justinian Marina, sunt reiterate ideea luptei pentru pace, în fața pericolului iminent al unui nou război mondial, provocat de „noii măcelari (care) care caută să înspăimânteze lumea cu sălbăticiile pe care le săvârșesc în Coreea, unde au început să întrebuințeze cele mai ticăloase arme de nimicire a femeilor, copiilor și bătrânilor, aruncând din văzduh, peste satele și orașele pașnice, sămânța ciumei, holerei și a celor mai cumplite boli" (Marina 1952, 175).

În pastorala de Crăciun din același ani ucigașii din Coreea sunt numiți „Irozii zilelor noastre" (Marina 1952, 487), care ucid sângele pruncilor (coreeni, n. n.) nevinovați.

Cu ocazia Învierii Domnului din anul 1953, Patriarhul Justinian a dat o

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

pastorală în care sunt pomeniți pentru prima dată ucigașii zilelor noastre și anume: „acei conducători americani, care susțin și răspândesc, în numele unei false științe că o treime din oamenii de azi trebuie uciși, îndemnând omenirea care va rămâne neucisă, să-și împuțineze înmulțirea (nașterile) ca nu cumva să vină vremea când pământul să nu-i mai poată hrăni pe toți" (Marina 1953, 82).

Pastorala din martie 1954 reprezintă un adevărat manual cu instrucțiuni pentru cultivarea terenului agricol. Acest element ideologic, al muncii, se regăsește aici bine definit și dezvoltat. Astfel, conducătorul Bisericii Ortodoxe Române, îndeamnă poporul să cultive terenul cu „porumb, cartofi, sfeclă de zahăr, floarea soarelui, fasole etc." (Marina 1954, 132-133).

Lupta pentru pace, alături de ideea muncilor agricole, este reluată în următoarele pastorale din anii 1955-1972.

În pastorala din anul 1955 este amintit faptul că statul român a fost primit în O.N.U. (Organizația Națiunilor Unite), alături de alte 15 națiuni (Marina 1955, 698).

În pastorala de Crăciun din anul 1965 se menționează ororile comise de creștinii din America în războiul prutat locuitorilor din Vietnam (Marina 1965, 952).

Un lucru interesant, ce merită reținut din pastorala de Paști din anul 1966, este faptul că „anul acesta (1966, n. n.) creștinii de toate confesiunile și din toată lumea sărbătoresc Învierea Domnului în aceeași zi. Ortodocși, catolici sau protestanți, astăzi – în a zecea zi a lunii aprilie – creștinii de pretutindeni sărbătoresc Sfintele Paști" (Marina 1966, 188).

Pastorala dată de praznicul Învierii Domnului în anul 1968 aduce în discuție problema uciderii pastorului baptist de culoare neagră din America, Martin Luther King de către un „creștin alb" (Marina 1968, 254).

Începând cu anul 1969, pastoralele își vor reduce conținutul având 3-4 pagini, iar ideile patriotarde nu vor mai fi prezentate atât de vizibil ci vor fi strecurate la finalul acestora.

Ultimele pastorale, publicate înainte de moartea sa survenită în anul 1977, ne pun în lumină un patriarh în vârstă care, ajuns la o vârstă venerabilă, își îndeamnă credincioșii ca și pe proprii săi copii, pentru a se ruga, împărtăși și a se bucura cu toată inima de sărbătoarea Nașterii și Învierii Domnului.

Concluzii

Elementele ideologice comuniste regăsite, în urma cercetării noastre, în pastoralele semnate de Patriarhul Justinian Marina (1948-1977) sunt următoarele: lupta pentru pace, respectiv pacea între popoare; cultivarea terenului agricol; munca în fabrici și uzine.

Dacă la începutul primului deceniu de conducere al Patriarhului Justinian Marina (1948-1958), discursul acestuia a fost puternic orientat spre guvernul comunist, începând cu anii '60, se va dilua treptat, ajungând să insereze doar câteva rânduri cu tentă ideologică.

Nu poate fi judecată toată opera și lucrarea unui om în funcție de elogiile aduse unui guvern, fie acesta și comunist. Mitropolitul Antonie Plămădeală, la

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

începutul anului 1990, a fost unul dintre primii ierarhi români care și-au cerut iertare în mod public pentru propaganda comunistă și activismul său politic dus în pastoralele și cuvântările sale ocazionale, motivând că, a făcut „un rău mic, pentru a salva Biserica de un rău mai mare". Aici înțelegem compromisul făcut de Patriarhul Justinian Marina, care a elogiat, în cuvântările și pastoralele sale puterea comunistă pentru ca Biserica Ortodoxă Română să nu fie desființată și interzisă de Stat, așa cum se întâmplase în Rusia sau în Albania. Acesta mărturisea apropiaților că munca sa va putea fi judecată, dacă a fost bună sau rea, abia după 20 de ani.

References

Floca, Ioan N. 2005. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. Sibiu.

Gordon, Vasile (coord.); Ivan, Adrian; Beldiman, Nicușor. 2015. *Omiletica*. București: Editura Basilica.

Marina, Justinian. 1948. Pastorala de Paști. Glasul Bisericii 4:1-7.

Marina, Justinian. 1948. Pastorală la Nașterea Domnului. Glasul Bisericii 11-12:3-10.

Marina, Justinian. 1949. Pastorală I. P. S. Patriarh Justinian cu prilejul Anului Nou. Glasul Bisericii 1-2:1-3.

Marina, Justinian. 1952. Pastorală Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Glasul Bisericii 5-7:175-179.

Marina, Justinian. 1952. Pastorală la Nașterea Domnului. Glasul Bisericii 11-12:483-487.

Marina, Justinian. 1953. Pastorală de Sf. Paști. Glasul Bisericii 2-3:79-85.

Marina, Justinian. 1954. Pastorala I. P. S. Patriarh Justinian în legătură cu muncile agricole de primăvară (nr. 2888/1954). Glasul Bisericii 3:131-134.

Marina, Justinian. 1955. Pastorală la Nașterea Domnului. Glasul Bisericii 12:695-699.

Marina, Justinian. 1965. Pastorală la Nașterea Domnului. Glasul Bisericii 11-12:948-953.

Marina, Justinian. 1966. Pastorală la Învierea Domnului. Glasul Bisericii 3-4:185-189.

Marina, Justinian. 1968. Pastorală la Învierea Domnului. Glasul Bisericii 3-4:251-256.

Patriarhia Română. 2008. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

Anexe

1. Listă cronologică cu pastoralele publicate de Prea Fericitul Părinte Justinian Marina (1948-1977), Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în revista *Glasul Bisericii,* în perioada 1948-1976.

Nr.	Autorul	Titlul pastoralei	An	Nr.	Pagina/ Pagini
1	I. P. S. Patriarh Lt.(locotenent) Justinian	*Pastorală de Paști*	VII (1948)	4	1-7
2	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală la Nașterea Domnului*	VII (1948)	11-12	1-7
3	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală I. P. S. Patriarh Justinian cu prilejul Anului Nou*	VIII (1949)	1-2	1-3
4	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sf. Paști*	VIII (1949)	4	3-6
5	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală la Nașterea Domnului*	VIII (1949)	11-12	3-8
6	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Paști*	IX (1950)	4-5	3-6
7	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Crăciun*	IX (1950)	11-12	3-5
8	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Paști*	X (1951)	4-5	3-6
9	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Crăciun*	X (1951)	10-12	3-7[13]
10	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sf. Paști*	XI (1952)	2-3	5-9
11	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală pentru muncile de primăvară*	XI (1952)	2-3	10-15
12	I. P. S. Patriarh Justinian (Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române) [14]	*Pastorală Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*	XI (1952)	5-7	175-179

[13] În momentul redactării lucrării noastre nu am avut acces din nefericire la textul *Pastoralei de Crăciun*, publicată în nr. 10-12 pe anul 1951 din revista *Glasul Bisericii*, pp. 3-7, ci doar la cuprinsul în format scanat al revistei.

[14] În cuprins autorul pastoralei apare ca fiind I. P. S. Patriarh Justinian, însă la pagina 175, unde începe pastorala, apare scris titlul următor *Pastorala Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe*

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

13	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală (I. P. S. Patriarh Justinian, tuturor clericilor și credincioșilor)*	XI (1952)	5-7	180-186
14	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală la Nașterea Domnului*	XI (1952)	11-12	483-487
15	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Sărbători ale Învierii Domnului*	XII (1953)	2-3	79-85
16	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului*	XII (1953)	12	707-712
17	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorala I. P. S. Patriarh Justinian în legătură cu muncile agricole de primăvară (nr. 2888/1954)*	XIII (1954)	3	131-134
18	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paști*[15]	XIII (1954)	4-5	179-182
19	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului*[16]	XIII (1954)	11-12	555-562
20	I. P. S. Patriarh Justinian	*Pastorală cu prilejul Sfintei Învieri*	XIV (1955)	3-4	131-135
21	P. F. Patriarh Justinian, Patriarhul Romîniei	*Pastorală la Nașterea Domnului*	XIV (1955)	12	695-699
22	P. F. Patriarh Justinian, Patriarhul Romîniei	*Pastorală la Învierea Domnului*	XV (1956)	5	215-219
23	P. F. Patriarh Justinian, Patriarhul Romîniei	*Pastorală la Nașterea Domnului*	XV (1956)	12	679-683
24	P. F. Patriarh Justinian, Patriarhul Romîniei	*Pastorală de Sf. Paști*	XVI (1957)	4-5	203-208
25	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală*	XVI (1957)	6-7	349-352
26	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală de Nașterea Domnului*	XVI (1957)	12	811-816

Române. De-aici reiese faptul că autorul pastoralei este defapt Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, al cărui preşedinte era I. P. S. Patriarh Justinian.

[15] Titlul apare scris aşa doar în cuprinsul revistei.

[16] *Ibidem*

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

27	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paşti, 1958*	XVII (1958)	4	299-303
28	† Justinian, Patriarhul României	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XVII (1958)	12	1133-1136
29	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorala de Paşti*	XIX (1960)	3-4	153-157
30	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XIX (1960)	12	881-885
31	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XX (1961)	3-4	189194
32	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XX (1961)	11-12	965-969
33	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paşti*	XXI (1962)	3-4	205-210
34	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXI (1962)	11-12	1017-1022
35	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paşti*	XXII (1963)	3-4	209-215
36	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXII (1963)	11-12	981-985
37	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paşti*	XXIII (1964)	5-6	397-401
38	P. F. Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului, 1965*[17]	XXIII (1964)	11-12	1001-1006
39	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală de Sfintele Paşti*	XXIV (1965)	3-4	197-202
40	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorala la Naşterea Domnului*	XXIV (1965)	11-12	948-953
41	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorala la Învierea Domnului*	XXV (1966)	3-4	185-189
42	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorala la Naşterea Domnului*	XXV (1966)	11-12	960-965
43	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXVI (1967)	3-4	189-195
44	P. F. Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXVI (1967)	11-12	1040-1046
45	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXVII (1968)	3-4	251-256

[17] În cuprins a apărut o eroare de tehnoredactare şi anume anul 1965, întrucât este vorba despre anul 1964. Acest lucru e valabil şi pentru celelalte două pastorale.

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

46	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXVII (1968)	11-12	1095-1099
47	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXVIII (1969)	3-4	249-251
48	† Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	*Mesajul către clerul şi credincioşii din Arhiepiscopia Bucureştilor cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de la eliberarea Patriei noastre*	XXVIII (1969)	7-8	745-746
49	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXVIII (1969)	11-12	1140-1143
50	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXIX (1970)	3-4	205-209
51	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXIX (1970)	11-12	1084-1087
52	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXX (1971)	3-4	197-200
53	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXX (1971)	11-12	1040-1043
54	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXXI (1972)	3-4	237-240
55	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXXI (1972)	11-12	1110-1113
56	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXXII (1973)	3-4	264-268
57	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXXII (1973)	11-12	1175-1179
58	Prea Fericitul Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXXIII (1974)	3-4	217-220
59	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXXIII (1974)	11-12	1012-1016
60	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXXIV (1975)	5-6	438-441
61	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXXIV (1975)	11-12	1112-1116
62	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Învierea Domnului*	XXXV (1976)	3-4	265-268
63	Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian	*Pastorală la Naşterea Domnului*	XXXV (1976)	11-12	824-830

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

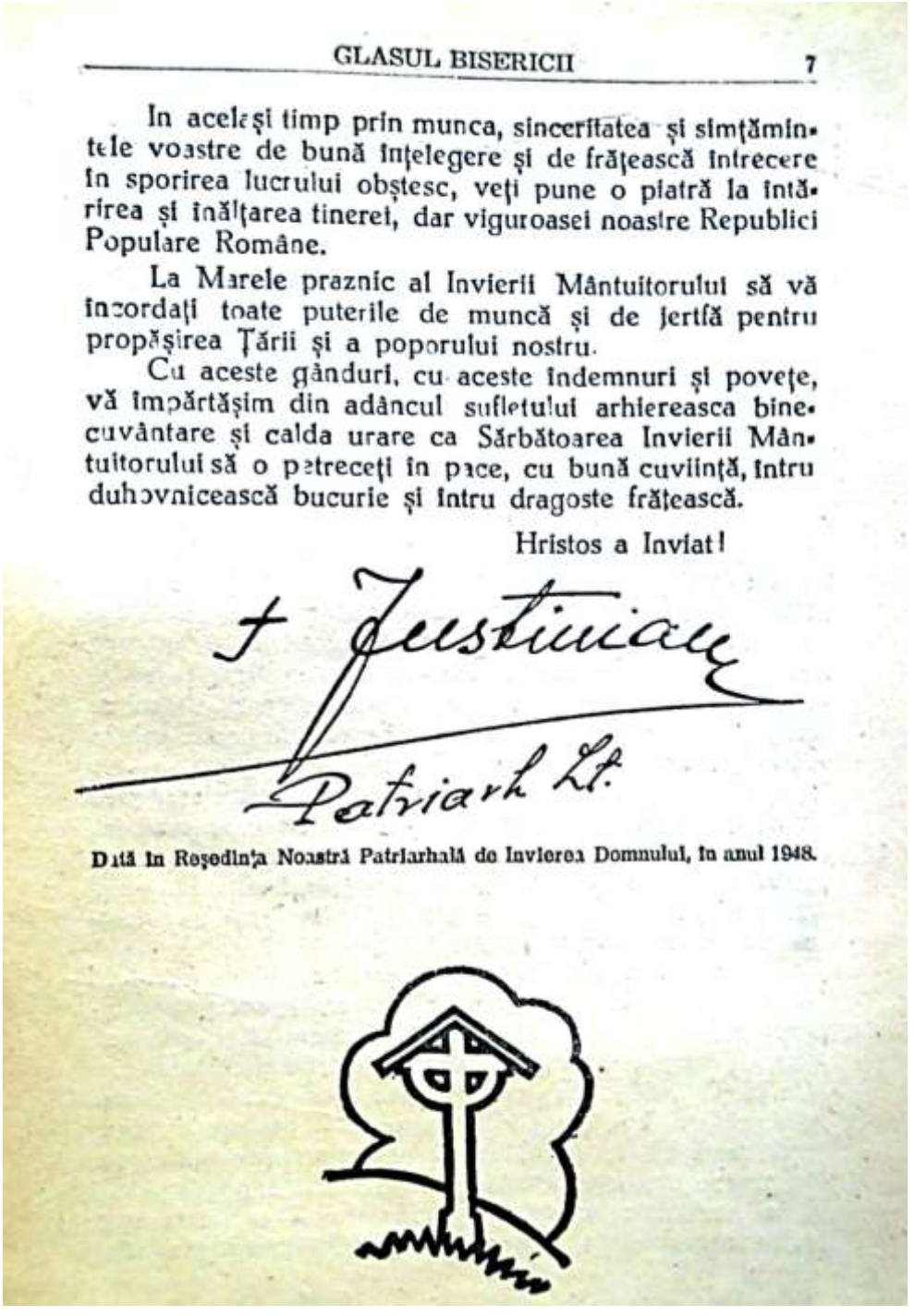
2. Patriarhul Justinian Marina în anul 1948 (fotografie din revista *Glasul Bisericii*, Anul VII, nr. 5-6, mai-iunie 1948



Înalt Prea Sfinţitul D.D. Justinian
Arhiepiscopul Bucureştilor, Mitropolitul Ungro-Valahiei
şi Preafericitul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

3. Semnătura Patriarhului Justinian Marina pe prima sa pastorală din anul 1948 (fotografie din revista *Glasul Bisericii*, Anul VII, nr. 4, aprilie 1948)



GLASUL BISERICII 7

In acelaşi timp prin munca, sinceritatea şi simţămintele voastre de bună înţelegere şi de frăţească întrecere în sporirea lucrului obştesc, veţi pune o piatră la întărirea şi înălţarea tinerei, dar viguroasei noastre Republici Populare Române.

La Marele praznic al Învierii Mântuitorului să vă încordaţi toate puterile de muncă şi de jertfă pentru propăşirea Ţării şi a poporului nostru.

Cu aceste gânduri, cu aceste îndemnuri şi poveţe, vă împărtăşim din adâncul sufletului arhierească binecuvântare şi calda urare ca Sărbătoarea Învierii Mântuitorului să o petreceţi în pace, cu bună cuviinţă, întru duhovnicească bucurie şi întru dragoste frăţească.

Hristos a Înviat!

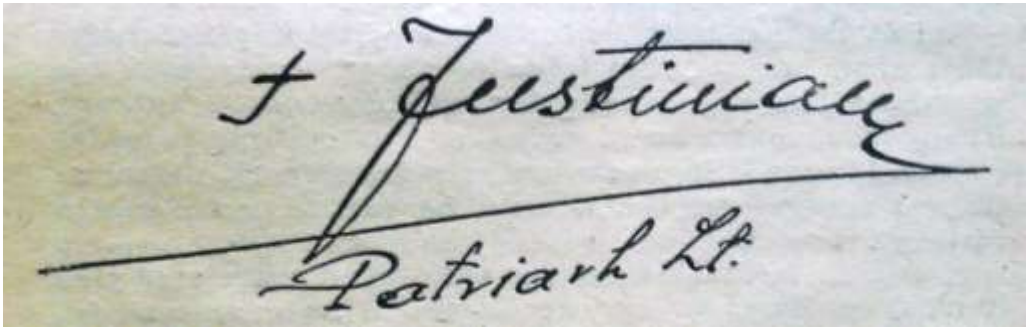
† Justinian

Patriarh Lt.

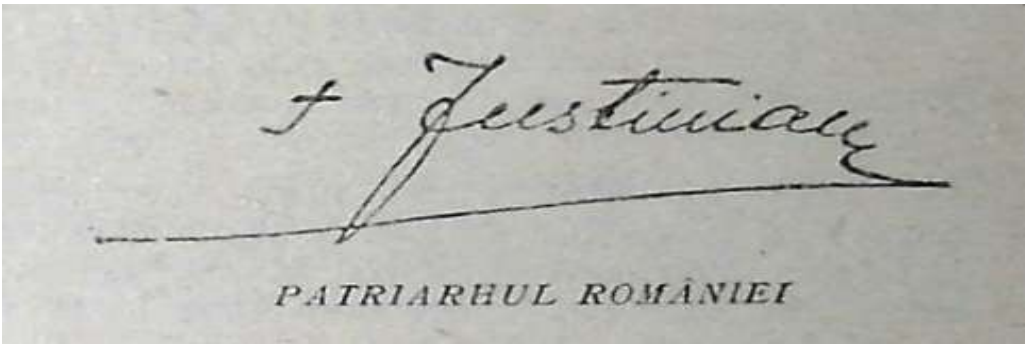
Dată în Reşedinţa Noastră Patriarhală de Învierea Domnului, în anul 1948.

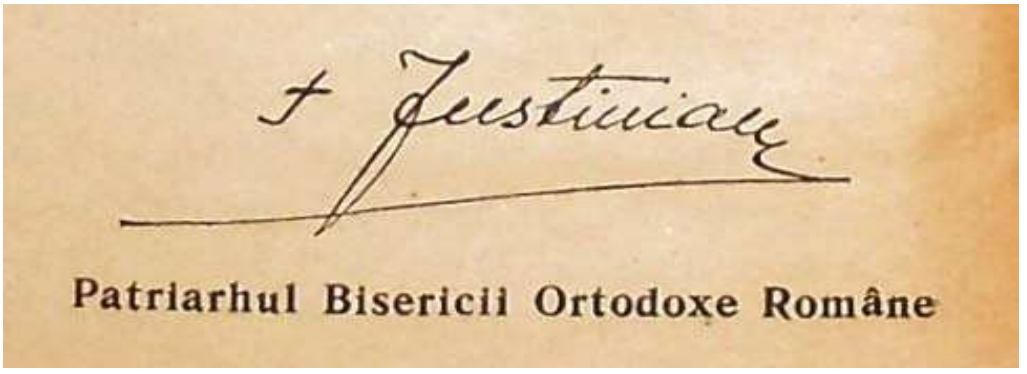
BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)

4. Diferite semnături ale Patriarhului Justinian Marina pe pastoralele sale









BDD-V3109 © 2017 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:26 UTC)